

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З УПРАВЛІННЯ ПРОЕКТАМИ В ТЕХНІЧНИХ ВИЩИХ ШКОЛАХ УКРАЇНИ ТА ЗАКОРДОНОМ

У статті представлено порівняльний аналіз системи освіти, професійної підготовки майбутніх фахівців з управління проектами в технічних вищих школах України та закордоном. Розглядається кращий світовий досвід та аналітичне обґрунтування перспектив адаптації його в українських вищих технічних школах. Також представлена порівняльна характеристика систем підготовки фахівців у країнах що розвиваються та з розвинутою економікою.

Ключові слова: професійна підготовка, майбутній фахівець управління проектами, система освіти, технічна вища школа, ситуативний метод, професійна компетентність, безперервна освіта, самостійна робота студента.

У зв'язку з тим, що в наше століття науково-технічної революції, динамізму сучасного життя й діяльності відбувається прискорення темпів науково-технічного прогресу, стрімке збільшення обсягів наукової інформації й помітне скорочення циклу її старіння, навчання та професійна підготовка фахівця з управління проектами має враховувати принцип безперервності. Варто зазначити, що сьогодні багато чого з того, що студент вивчає на першому курсі, встигає постаріти до моменту закінчення університету, тому зміст навчання професійної підготовки менеджерів з управління проектами у технічних ВНЗ повинна відповідати новітнім досягненням вітчизняної й світової науки, реальним потребам управлінської діяльності, а також бути спрямованою не тільки на отримання знань (інформації) від викладача, але й на постійну самостійну роботу. Все це має стати передумовою того, що в подальшому трудовому житті фахівець зможе зберегти високий рівень компетентності й професійної підготовки.

Згідно із запропонованою концепцією, деякі вищі навчальні заклади України почали розробляти механізми її реалізації, що є досить складним завданням: колективами НЦГ й інституту «ПТЛ» створена цілісна гуманістична концепція навчально-виховної роботи в НТУ «ХП», перспективна модель фахівця XXI століття. На основі розроблена загальна концепція навчально-виховної роботи у вищих навчальних закладах, основними положеннями якої є гуманізація технічної освіти, формування соціокультурної компетенції майбутніх випускників, розкриття творчого потенціалу студента, підвищення активності його особистості, суттєвою складовою якої поступово стає навчання та професійна компетентність майбутнього фахівця [9, с. 120–133].

Одним із важливих факторів успішності навчання є атмосфера в студентській аудиторії, вміння студентів працювати в команді. Залежно від історичного досвіду, національного менталітету, культурних відмінностей проявляються розходження в поведінці, системі навчання різних країн (табл. 1).

Таблиця 1

Порівняльна характеристика систем навчання в країнах з різною економікою

Критерій	Розвинені країни	Країни з перехідною економікою (початок ринкових відносин)
Атмосфера, система взаємодії	Викладач – колега та помічник студентів. Кожен – це індивідуальність, незважаючи на рівень заможності сім'ї. Студенти активні, але відповіді часто досить поверхневі	Домінує традиційна система навчання. Типова проблема полягає в складності «розговорити» аудиторію. Викладачі – це експерти, які повинні знати відповіді на всі питання
Навчальний процес	Різноманітні ідеї та ініціативи заохочуються. Активно впроваджують інноваційні технології, імпровізують. Інтелектуальна суперечка студента з викладачем вважається нормою роботи в аудиторії й заохочується	Високі посади рідних, як правило, допомагають отримувати привілеї, часто це є причиною напруженої атмосфери в колективі. Викладачі вимагають від студентів єдиного правильного вирішення запропонованої проблеми. Інтелектуальна суперечка студента з викладачем може бути сприйнята як підрив авторитету викладача

Система освіти, як державна цінність	Диплом має велике значення на ринку праці, тому є мотивація закінчити якомога престижніший навчальний заклад	Диплом не додає ваги на ринку праці, часто не відображає знання та навички випускника, тому мотивація до навчання мінімальна
--------------------------------------	--	--

Наведені вище характеристики є крайностями, протилежними моделями, очевидно, що більшість країн перебувають посередині, інтегруючи в більшому або меншому ступені характерні риси протилежних моделей.

За результатами аналізу дослідження вищезгаданих проблем з використанням таких показників, як індекс соціальної нерівності, індекс індивідуалізму, індекс особливостей розвитку, можна стверджувати, що використання новітніх інтерактивних технологій у навчанні, які вимагають активної індивідуальної участі студентів і дуже часто не передбачають єдиної правильної відповіді, характерні для розвинених країн. Однак застосування таких технологій у процесі викладання в Україні пов'язано з труднощами, у першу чергу, психологічного характеру.

Одна з типових проблем, що виникає при застосуванні інтерактивних методів в навчанні в Україні, – це недостатня активність студентів на заняттях. Іноді слабка активність студентів ґрунтується на тому, що вони просто не виконали домашнього завдання, неготовність до індивідуальної чи самостійної роботи, що є необхідним для подальшого вивчення теми. Набагато частіше студенти добре знають матеріал, але мовчать і чекають, щоб хто-небудь інший (краще сам викладач) дав відповідь на поставлене запитання.

Студенти можуть почувати себе некомфортно, якщо викладач не погодиться з їхньою думкою або інші студенти в групі їх не підтримають. Вони звикли до єдино правильного рішення будь-якого завдання, до існування єдино правильного методу або схеми вирішення проблеми. Ми погоджуємось із думкою багатьох дослідників, що така поведінка студентів пояснюється особливостями культурного та соціально-економічного розвитку України.

З історичних причин українцям властивий колективізм, а не індивідуалізм. Професійна підготовка менеджера з управління проектами та гуманізація технічної освіти базується на умотивованій безперервній освіті. Звичайно ж передовий зарубіжний досвід теж має свої суб'єктивні причини успіху. Індивідуальний стиль роботи – це характерний стиль взаємовідносин у всіх системах, не лише освіти. Європейська освіта базується на впровадженні інноваційних технологій та цінності кожної особистості не залежно від статку родини чи інших вподобань суб'єкту навчання. Призма цінності в американській системі освіти базується на свободі вибору: предмету навчання, викладача, виду роботи чи теми вивчення. Японська система освіти – на традиційності, освоєнні ключових істин та доскональному вивченні знань своєї династії. Звичайно ж характерні особливості є основною причиною для ретельно підбраного педагогічного підходу у навчальному процесі. Зважаючи на ці характеристики результат професійної підготовки інженера стане більш успішним.

Тільки в єдності навчання й виховання можливо досягнути гармонійного розвитку особистості майбутнього фахівця, тому що більш сильних форм виховного впливу на студента, ніж навчальний процес, на сьогоднішній день не знайдено. Теза про єдність навчання й виховання здавна прийнята в педагогіці і наповнюється діяльнісною й особистісною орієнтацією [7, с. 167–170; 5, с. 120; 3, с. 12–17].

Слід зазначити, що важливим етапом у процесі розвитку інженерної освіти багатьох розвинених країн стало створення і реалізація її концептуальних засад. З метою діагностування мети й результату освіти на III Всесвітньому конгресі з технічної освіти (Велика Британія, м. Портсмут, 1992 р.) було сформульовано інтегровані вимоги до фахівців, яким належить визначати науково-технічний і соціально-економічний прогрес суспільства. Насамперед, поряд із високою професійною компетентністю фахівця ХХІст. вимоги сучасної економіки передбачають розвинену здатність до творчого підходу у вирішенні професійних завдань; уміння орієнтуватися у нештатних ситуаціях і нестандартних умовах; аналізувати виникаючі проблеми, розробляти та реалізовувати план необхідних дій; розуміння тенденцій і основних напрямів розвитку науки, техніки та технологій, науково-технічного прогресу в цілому, його впливу на життєдіяльність людини і суспільства; володіння методами екологічного виробництва та засобами захисту навколишнього середовища; стійке позитивне відношення до своєї професії, прагнення до постійного професійного й особистісного удосконалення; високу комунікативну готовність до спілкування у професійному та соціальному середовищі, зокрема, іншомовному; усвідомлену особистісну відповідальність за наслідки своєї діяльності; високу моральну позицію і таке інше.

Сучасні вищі технічні школи багатьох країн світу закладають основи професійної компетентності фахівця, що дозволяє їхнім випускникам створювати об'єкти, які відповідають вимогам ефективності, ресурсу, економічності, а також формують поняття необхідності проведення оцінювання наслідків створених технічних пристроїв на суспільство та навколишнє середовище. Серед них можна назвати університети багатьох країн світу: Західний Мічиганський університет (США), університет Святого Томаса в м. Сент-Пол, Мінеаполіс (Міннесота, США), коледж Бентлі; університети

штатів Ютта – університети практично у кожному штаті США; коледжі Великої Британії, Німеччини, Японії, Угорщини, Польщі, Румунії, Західної Африки, Австралії та ще багато ін.

Проблема професійної компетентності тісно пов'язана з морально-етичним розвитком майбутніх фахівців, їхніми ціннісними орієнтаціями, які поєднують свободу творчості з професійною відповідальністю. У зв'язку з цим у промислово розвинених країнах створюються спеціальні кодекси професійної етики, які діють в рамках професійно-суспільних організацій, таких як. Представники цих організацій приймають участь в акредитації ВНЗ, узгоджені навчальних планів, програм тощо.

Сьогодні програми MBA розповсюджено в багатьох країнах світу. Цей магістерський ступінь можуть одержати фахівці, які вже мають вищу освіту. Навчання дає комплексне бачення економіки, упорядковує знання й розвиває навички в цій сфері, зокрема управлінські. Програма MBA також містить у собі обов'язкові й факультативні предмети, вивчаючи які, студенти отримують єдину теоретичну базу й спеціалізацію, що їх цікавить. Це можуть бути базові курси з менеджменту, маркетингу, фінансів, бухгалтерського обліку, професійної етики. Навчальна програма в системі MBA більшою мірою орієнтована на практику, а ніж на теорію [4, с. 67–74].

Університети й бізнеси-школи різних країн постійно вдосконалюють освітні технології. Так, Вашингтонська асоціація гуманітарної освіти рекомендує студентам університетів протягом перших трьох років навчання обов'язково прослухати курси «Етика бізнесу» з вивченням особливостей західної та східної економік, «Імідж ділової людини», «Методика ведення переговорів», «Етична конфліктологія», що розглядають деякі специфічні аспекти ділових відносин. Такі курси пропонуються всім студентам незалежно від спеціалізації [7, с. 75–81].

На відміну від традиційної вітчизняної організації навчального процесу з перевагою аудиторних занять у більшості американських університетів і бізнес-шкіл при вивченні професійної компетентності акцент перенесений з «teaching» на «learning» [6, с. 137–141]. Студенти повинні самостійно здобувати необхідні їм знання; головна роль у навчанні приділяється самопідготовці, самонавчанню, а викладач здійснює контроль і регулювання цього процесу, вказуючи студентам напрямки пошуку. Для підготовки до занять з нової дисципліни студентів забезпечують літературою й допоміжними матеріалами, з якими необхідно ознайомитися до початку першої лекції. Таким чином, уже на першому занятті вони мають уявлення, про що буде йти мова. Це дає можливість всім присутнім не просто пасивно сприймати інформацію викладача, але й брати активну участь в обговоренні матеріалу за темою лекції. Саме тому у своєму дослідженні ми приділили велику увагу саме цьому виду роботи: самостійної позааудиторної роботи, щоб активувати мотивуючий компонент, зацікавити фахівця ще до початку вивчення теми.

Застосовуються й інші методи залучення студентів до активного засвоєння нових знань. У багатьох вищих навчальних закладах використовується метод ситуаційних завдань (case-study). Такий метод відповідає сучасним вимогам проблемно-орієнтованого навчання, що передбачає максимальну активізацію пізнавальної діяльності студентів та участі в навчальному процесі. Аналіз конкретних ситуацій максимально наближає слухача до обставин, з якими фахівцеві доведеться мати справу щодня [6, с. 177–180]. По цій причині у своє дослідження ми включили також і цей метод.

У японських вищих навчальних закладах здійснюється підготовка дипломованих фахівців з управління, а також перепідготовка різних категорій технічних працівників, значне місце в якій приділяється проблемам професійної компетентності та готовності до професійної діяльності. Практично у всіх університетах Японії працюють школи бізнесу, де вивчаються як загальні принципи управління, так і його японські модифікації, в яких увага зосереджена перед усім на людині (правило 70:30) з урахуванням етичної складової ринкових відносин [2, с. 180–229].

До складу європейської системи підготовки технічних фахівців-професіоналів входить безліч шкіл бізнесу аналогічних американським, у той же час достатня увага приділяється японському «навчанню за допомогою досвіду». Оксфордський і Кембриджський університети, найстаріші вищі навчальні заклади Великої Британії, використовують американський підхід щодо організації методів навчання. Побудова курсу є більш орієнтованою не лише на вивчення теоретичних аспектів професійної підготовки, але й на розвиток практичних навичок, за допомогою роботи у команді. Програма підготовки фахівців здійснюється через проведення «рольових ігор» і базується на кількох добре розроблених ділових етичних моделях процесу [1, с. 49–53; 8, с. 86–94].

Значна увага приділяється підготовці й перепідготовці технічних фахівців для сучасної економіки в Німеччині, яка надає певну матеріально-технічну й консультативну допомогу країнам, що

розвиваються, та країнам з перехідною економікою. Навчальні заклади й фахівці в галузі економіки мають власні погляди на розвиток підприємництва в країні й підготовку персоналу, хоча багато в чому переймають досвід США й Японії [10, с. 62–73].

Підготовку до професійної діяльності в ринкових умовах проводять технічні університети й вищі технічні училища Німеччини, навчальні заклади широкого профілю, спеціалізовані вищі навчальні заклади, вищі школи управління, спеціалізовані професійні навчальні заклади, курси, вечірні гімназії й середні школи. Система підготовки в середніх й вищих навчальних закладах цієї країни з високорозвиненою економікою, спрямована на виховання у майбутніх фахівців таких навичок, як вміння працювати самостійно й у команді з дотриманням норм професійної етики, і базується на застосуванні інноваційних технологій навчання (ситуаційне навчання та ін.) [10, с. 140–150; 6, с. 104–107].

У результаті досліджень гарвардських учених з реформування сучасних навчальних програм, було встановлено, що досконала програма повинна відповідати таким критеріям.

1. **Широке бачення.** Необхідно готувати майбутніх фахівців водночас з формуванням у них лідерських і ділових етичних якостей.

2. **Прагнення до самовдосконалення.** Програма повинна містити в собі набір ідей та ініціатив, які спрямовані на розвиток здатності до самонавчання й удосконалювання.

3. **Чіткі цілі й ставлення до проблем.** Основними цілями програми мають бути: розвиток й удосконалення таких цінностей і рис фахівця, як етичне ставлення до професійних проблем, віра в себе, орієнтація на успіх у діяльності; вироблення таких умінь, як творча постановка завдання, логіка мислення, здатність до синтезу, здібність спілкуватися й вести переговори, спроможність працювати в колективі й співробітничати з іншими, підприємницький талант; розвиток детального бачення функцій професії, зовнішнього оточення, глобальних проблем, взаємозалежності, тенденцій в науці й технологіях.

4. **Інтегрованість.** Програма повинна здійснювати інтеграцію окремих деталізованих курсів за допомогою різноманітних способів, зокрема, зменшення кількості обов'язкових предметів, посилення координації та зв'язку між курсами, залучення студентів до колективної роботи й групових проектів.

5. **Інноваційність.** Викладачі повинні мати більше можливостей для експерименту з новими методами навчання, матеріалами й проектами нових курсів. Студентські групи повинні бути невеликими, а курси – мати різну тривалість. На ситуаційних заняттях, поряд з використанням методу ситуаційних завдань, велику увагу необхідно приділяти таким методам викладання, як емпіричні дослідження, групові проекти, комп'ютерні симуляції та іншим методам інтерактивного навчання.

6. **Інтернаціоналізація.** Більшість курсів мусять збагачуватися міжнародною специфікою у зв'язку з глобалізацією економіки.

У зв'язку з викладеним вище можна зробити наступні висновки. Досвід Гарвардської Школи Бізнесу є гідним для вивчення в навчальних закладах будь-якої країни світу. Навіть при наявних розходженнях між навчальними програмами різних країн вимоги до випускників стають більш подібними. Часто та сама компанія працює на багатьох ринках світу одночасно, тому вимоги до майбутніх фахівців зближуються, і це потребує певної уніфікації програм. Філософію й способи діяльності Гарвардської Школи Бізнесу, звичайно, не можна бездумно копіювати. Водночас, це наводить на певні міркування щодо їхньої користі й для української системи освіти. Ці міркування стосуються й самої методології проведення реформи, і деталей нової організації навчання, і змісту програм, тобто кваліфікаційної професійної підготовки фахівця.

Отже, готовність до професійної діяльності фахівця з управління проектами виявляється в морально-етичному ставленні до виконання завдань професії, спрямованості на оволодіння новими знаннями, вміннями та навичками різних складових професійного менеджера; сформованості соціальної відповідальності, інтелектуальної чесності сучасного професіонала. Підготовка фахівців на основі норм і стандартів цивілізованої професійної етики та професіограми менеджера з управління проектами в Україні лише починає здійснюватися. Вітчизняна система підготовки менеджерів управлінської діяльності відповідно до нової парадигми освіти має базуватися на загальних закономірностях міжнародних ділових етичних відносинах і досвіді світової бізнес-освіти з урахуванням культурно-історичних традицій та особливостей національного менталітету.

Формування готовності до професійної діяльності фахівця з управління проектами передбачає:

– нове розуміння професіоналізму менеджера згідно з вимогами до його особистісних здібностей та у зв'язку з якісними змінами сутності й змісту професійної діяльності фахівця з управління проектами;

– виховання творчої, соціально відповідальної особистості;

– упровадження елементів проблемності в навчання професійної етики на основі застосування ситуаційного навчання.

Ефективна професійна діяльність фахівця з управління проектами – це постійний креативний процес, який припускає використання багатьох аналітичних і поведінкових навичок. Тому професійна підготовка повинна включати розвиток практичних навичок відповідно до сучасних викликів ринку. Одним із методів такої підготовки можна обрати ситуативний, а також постійну самостійну роботу майбутнього фахівця.

Список літератури

1. Вірковський А. П. Проблема гуманізації педагогіки в контексті європейської культури // Професійна підготовка педагогічних працівників: Наук.-метод. зб. – Київ-Житомир: Житомир. держ. пед. ун-т. – 2000. – С. 49–53.

2. Erskine J. A., Leenders M. R., Mauffette-Leenders L. A. Teaching with Cases. // London, Canada: Research and Publications Division, School of Business Administration, The University of Western Ontario. – 1981. – P. 180–229.

3. Зязюн І. А. Пріоритетні принципи дидактики сучасної професійної освіти // Наук. вісник Миколаївського держ. пед. ун-ту: Педагогічні науки. – Миколаїв : МДПУ. – 2001. – Вип. IV. – С. 12–17.

4. Зязюн І. А. Реформа освіти в Японії // Рідна школа. – 1993. – № 8. – С. 67–74.

5. Коваленко Е. Э. Методика профессионального обучения: Учеб. пособ. – Харьков : УИПА, 2000. – Ч. 1. – 120 с.

6. Лапузина Е. Н. Кейс-технологии в развитии творческого потенциала специалистов-лидеров // Проблемы та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти: Зб. наук. пр. – Харків : НТУ «ХП», – 2002. – Вип. 4. – С. 177–180.

7. Нагірний Ю.П. Фахова підготовка інженерів: діяльнісний підхід: Монографія. – Львів: Електрон, 1999. – 180 с.

8. Robert E. Slavin. Research on Cooperative Learning: an international perspective // Scandinavian Journal of Educational Research. – 1989. – Vol. 33, N 47. – P. 86–94.

9. Романовський О. Г. Професіоналізм і успішна діяльність // Матеріали Першої Міжнар. наук.-практ. конф. «Викладання психолого-педагогічних дисциплін у технічному університеті: методологія, досвід, перспективи». – Київ. – 1999. – С. 232–235.

10. Романовський О. О. Підготовка громадян до підприємницької діяльності в економічно розвинених країнах (на прикладі США та Німеччини) // Проблеми сучасного мистецтва і культури. – Х. : Каравела. – 1999. – Вип. 2. – С. 62–73.

И. Оксенюк

Порівняльний аналіз професійної підготовки майбутніх фахівців з управління проектами в технічних вищих школах України та закордоном

В статтє представлєны сравнительный анализ системы образования, профессиональной подготовки будущих специалистов управления проектами в технических высших школах Украины и за рубежом. Рассматривается лучший мировой опыт и аналитическое обоснование перспектив адаптации его в украинских высших технических школах. Также представлена сравнительная характеристика систем подготовки специалистов в развивающихся странах и с развитой экономикой.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, будущий инженер, система образования, техническая высшая школа, ситуативный метод, профессиональная компетентность, непрерывное образование, самостоятельная работа студента.

I. Oksenyuk

Comparative analysis of professional training of future project management experts in Ukrainian and foreign technical high schools

This article presents comparative analysis of system of education and professional training of future professionals of project management in technical high schools in Ukraine and abroad. The best world practice and analytical substantiation of perspectives for its adaptation in Ukrainian higher technical schools are considered. Also comparative characteristics of training specialists in developing countries and advanced economies are presented.

Keywords: professional training, future engineer, system of education, technical high school, situational method, professional competence, continuous education, self-study of student.